

sine errore invenire desiderant, nihil aliud agere debent, quam quod magos istos sapientissimos egisse legimus. Primum omnium terram suam, et cognitionem suam una cum magisa lacriter relinquunt; deinde cum iisdem non falsis hominum rumoribus credant, sed stellam fulgentem diligenter considerent: non sequantur hominum mendacia, sed vocationem celestem, quid possint filii hujus sæculi suadere, nisi diligere sæculum? Quid cogitas de castitate, et petis consilium a lenone vel meretrice? Cogitas de relinquendo sæculum, et consilium petis ab amatoribus sæculi? Vis fieri stultus, ut fias sapiens; et consulis mundi sapientiam, quæ tota est vana, totum habet foris et nihil intus? Non igitur audiant consilia hominum eorum qui nihil nisi carnem et sanguinem sapiunt; sed audiant potius quid in cordibus eorum Dominus Deus loquatur: audiant quid in scripturis veritas clamet: audiant quid Christus et apostoli consulant vel præcipiant: tum si viderint Herodem cum scribis et pharisæis turbari, non turbentur ipsi propterea; sed pergant quod Deus vocat, et sinant mundum et demones vociferari et comminari quantum volunt, jam quum ad stabulum et præsepe stella duce pervenerint, non offendantur ino-

pia et pannis Salvatoris, nec loci humilitatem et angustias considerent, sed contra potius abyssum charitatis et pietatis mirentur, quæ Deus noster cum esset dives, egenus propter nos fieri voluit, ut nos inopia sua ditaret. Deinde cum magis non offerant Deo quisquillas, non quatuor, non quinque aureos; sed optimum quod habent, aurum, thus et myrrham: offerant seipsum totos tanti quanti sunt. Nec enim Deus, qui se totum nobis tam liberaliter dedit, minus quam nos ipsos totos, totum cor, totum animum, totum affectum accipere dignatur; et tum demum vere nudi, rebus omnibus Deo donatis, secure et tranquille dormiant, ut angelicum responsum in somnis accipiant. Dormiant mundo et curis ac negotiis hujus sæculi, ut vigilent Deo et negotiis vite future: et cum ab Angelo per quietem in oratione et contemplatione didicerint, non esse redeundum ad Herodem, per aliam viam revertantur in regionem suam: aliam vitam, vitam novam, vitam angelicam, vitam sanctam inchoare et continuare studeant, ut per eam ad vitam beatam et sempiternam perveniant, quam nobis concedat Deus, qui est benedictus in sæcula. Amen.

CONCIO XV.

DE DOMINICA PRIMA POST EPIPHANIAM

THEMA

Et Jesus proficiebat sapientia, ætate et gratia apud Deum, et homines. *Luc. II, v. 52.*

SYNOPSIS

Ecce ab encomio Academicæ Lovaniensis sumpto concio in duas partes dirimitur; in quarum priore enodatur questio, cur Evangelista Lucas dicat Christum ætate, gratia et sapientia profecisse, cum tamen in utero materno fuerit plenus gratia et sapientia, adeo ut illi nihil addi poterit, quod testimonii Prophetarum, Evangelistarum, Pauli et SS. Patrum abunde probatur: imo ipsa ratio dicat, Christum in utero verum perfectum extitisse sapientia, animi vigore et sensuum maturitate. Dicitur tamen profecisse sapientia, quia sensus humanus in eo proficiebat, atque eo usu et experientia cognoscere incipiebat, quæ antea sola cognitione et contemplatione cognoscebat. Proficiebat autem gratia, quia quotidie ejus merita et corporis gloria augebatur; quæ pulchra solis similitudine explicatur, qui splendore et ardore crescere et decrescere videtur, nec tamen illum hujusmodi mutationibus esse subjectum constat.

In altera parte docetur, quomodo Christum imitari, et sapientia simul et gratia magis ac magis proficere possimus: ubi docetur hominem Christianum ardere charitate, et lucere sapientia debere: et quem perperam agant ii, qui studia humana, utpote gladios quibus jugulantur, condemnant, multorum patrum contrarium asserentium testimonio ostenditur. Scientias ut piis prodesse, sic malis obesse.

Non sufficere humana scientia enitere, sed ac cedat charitas et humilitas necesse est: cujus rei formidanda de docto viro cum demone in extremis disputando victo, narratur historia. Tandem quomodo sapientia cum charitate sit conjungenda duo traduntur documenta: primum, ut quotidie aliquid mane et vesperi contemplationi divinæ tribuatur. Secundum, ut Sacramentum Eucharistiæ frequenter sumatur.

Humani generis assertor, optimi auditores non alia de causa ætate, sapientia et gratia profecisse dignatus est, quam ut nobis non ætate aut sapientia solum, sed simul etiam gratia proficiendum esse demonstraret. Ac si usquam alibi tam præclari exempli sectatores aliquos habet, certe in hac illustri ac veteri academia multos habere jure ac merito existimandus est. Etenim tot gymnasia sanctissime instituta, tot collegia a fundamentis erecta, tanta doctorum hominum celebritas, tot litterariæ exercitationes, tam crebra de rebus gravissimis disputationes, et publica privataque studiorum collationes finem alium non habent, quam ut juvenus, quæ frequentissima et florentissima in hac urbe versatur, in sapientiæ studio, doctrina ac eruditione proficiat. Quid vero tot fana religiosissima, tantus numerus sacerdotum, tantos ad res divinas concursus, tam assidue conciones, quæ nec una lingua, nec uno in loco habentur, sibi volunt? Quo spectant? Quo referuntur? Nonne eo, ut qui in hac urbe

sapientia et eruditione crescunt, in iis etiam divina gratia et caritas amplificentur: ac ut de præclaræ hujus academiæ juventute sine mendacio dicere possimus. *Proficiebat sapientia, ætate et gratia apud Deum et homines.*

Quæ cum ita sint, gaudeo hanc potissimum sententiam se mihi in hodierno evangelio explicandam obtulisse, in qua de nobis ipsis agitur, et ad quem modum in hoc studiorum curriculo versari debemus, ostenditur. Ac duo sunt, quæ in hujus sententiæ explicatione a me requirere prope vestro jure mihi videmini. Unum cur B. Evangelista, Dominum sapientia et gratia profecisse affirmet, quem plenum sapientia et gratia paulo antea asseruit: alterum, quo pacto nos Dominum imitari, et sapientia simul, et gratia quotidie magis ac magis augeri possimus.

Ut igitur ad primam quæstionem veniamus, res est, auditores, ejusmodi, de qua agimus, ut non facile expediri possit: neque uno atque eodem modo a sanctis patribus, doctoribusque theologis explicatur. Tale enim temperamentum moderatioque dicendi adhibenda est, ut nihil indignum Dei filio asseramus, et simul B. Lucæ sententiam integram conservemus, veramque, ut a Spiritu veritatis profectam esse demonstramus. Initio igitur illud veluti fundamentum firmissimum nostræ disputationis jaciendum est, Dei Filium Dominum nostrum secundum eam naturam, quam pro nobis et ex nobis accepit, nunquam sapientia, justitia virtutibus cæteris, gratia, gloria et beatitudine caruisse: neque minus sapientem, aut justum, aut potentem, aut beatum in utero matris fuisse, quam esset, cum in templo et synagoga docebat, et signis et prodigiis clarissimus atque illustrissimus habebatur. Tantum enim sapientiæ et gratiæ charismatum, et donorum gloriæ et beatitudinis in illo amplissimo et capacissimo pectore Deus posuit, quantum omnino capere potuit: neque locus ullus in eo vacuum est relictus. Audite prophetam: *Egredietur, inquit, virga de radice Jesse, et flos de radice ejus ascendet: et requiescet super eum spiritus Domini spiritus sapientiæ et intellectus, spiritus consilii et fortitudinis, spiritus scientiæ et pietatis, et replebit eum spiritus timoris Domini.* Audite evangelistam: *Verbum caro factum est, et habitavit in nobis, et vidimus gloriam ejus gloriam quasi unigeniti a Patre, plenum gratiæ et veritatis. Au-*

dite Apostolum. In quo sunt omnes thesauri (de Christo loquitur) sapientiæ absconditi. Audite rursus alium Evangelistam. *Puer autem crescebat, et confortabatur plenus sapientia, et gratia Dei erat in illo.* Audite postremo magnum illum præconem, qui non alia de causa missus a Patre luminem fuerat quam ut testimonium perhiberet de lumine, *Quem misit Deus, inquit, verba Dei loquitur. Non enim ad mensuram dat Deus spiritum.* Num Apostolis, num Prophetis, num Patriarchis? Quid ergo sibi vult apostolus cum ad Ephesios scribens, ait: *Unicuique autem nostrum data est gratia secundum mensuram donationis Christi?* De illo igitur dumtaxat beatissimus Domini præcursor locutus est, cum ait: *Non enim ad mensuram dat Deus spiritum,* de quo mox subjecti, *pater diligit filium, et omnia dedit in manu ejus.* Et alio loco: *Qui post me venturus est, ante me factus est, quia prior me erat: et de plenitudine ejus omnes nos accepimus.* De patriarcha Abraham in Genesi legimus: *Dedit Abraham cuncta, quæ possederat, Isaac: filiis autem concubinarum largitus est munera, et separavit eos ab Isaac filio suo.* Tale aliquid B. Joannes de Christo et reliquis sanctis hominibus dicere mihi videtur. Nempe separavit Deus dominum a servis, et eum, qui natura est filius, ab iis, qui adoptione sunt filii: et servis quidem, ac sola adoptione filius largitur munera, persolvit stipendia, dat spiritum ad mensuram, at ei, qui natura est filius, non munera, non stipendia, sed omnia, quæ possidet, totam videlicet atque integram hæreditatem. Denique ut sapientissimus doctor Augustinus ad Dardanum scribens, et rursus Psalmum 9 et 120, exponens ostendit, quantum inter caput et membra, tantum inter Christum et sanctos homines discriminis est. Quemadmodum enim in capite omnes sensus inveniuntur: cætera vero membra uno dumtaxat, eoque abjectissimo, nempe tangendi sensu prædita sunt: sic etiam Dei servus atque amicus certa quedam Spiritus sancti dona attribuantur. *Alii quidem per spiritum datur sermo sapientiæ: alii autem sermo scientiæ secundum eundem spiritum, alteri fides in eodem spiritu: alii gratia sanitatum in uno spiritu: alii operatio virtutum: alii prophetia: alii discretio spirituum: alii genera linguarum: alii interpretatio sermonum.* At in principe nostro, et capite Christo omnia dona, omnes virtutes, omnes spiritus, omnes gratiæ, omnia privi-

legia singulari et excellenti quodam modo eminere videntur. Tametsi enim quædam virtutes sunt, quæ in Domino atque assertore nostro locum habere non potuerunt, ut fides, spes et penitentia: tamen id propterea factum est, quod eæ virtutes admistum aliquid habeant, quod cum rebus melioribus simul esse non poterat. Nam nec fidei obscuritas clarissimam lucem beatitudinis ferre, nec spes cum possessiones conjungi, nec penitentia cum innocentia in eodem pectoris domicilio habitare potest. Et nihilominus, auditores, quicquid laudis et perfectionis tres istæ virtutes habent, id totum in Christo fuit. Nam cum obedientia, fructus fidei: et adhesio ad summum et creatum bonum, perfectio spei: et odium ac detestatio peccatorum, laus penitentia sit, in his omnibus nemo unquam, ut noster liberator, excelluit. Quare si fide, spe et penitentia Dominus caruit, certe fidei, spei et penitentia fructu, perfectione et laude minime caruit.

Sed video, quid adhuc animum alicujus movere ac perturbare possit. Nam quod mens illa beatissima, quam Dei verbum una cum carne humana suscepit, sapientia et gratia ita sit plena, ut neque intelligentiam uberiorem, neque gratiam ampliolem capere ullo modo queat, nemo fere est, qui nesciat. Sed quod his præclarissimis donis jam inde ab utero matris Servator noster præditus fuerit, ut postea in sapientia et gratia proficere, sicut in ætate non posset; id vero dicit fortasse quispiam, explicandum planius, et testimonio aliquo, cui fides tuto adhiæri valeat, confirmandum est. Quem igitur vobis satis idoneum testem adducemus? Num eruditissimus et sanctissimus doctor Augustinus nobis satisfacere posse videtur? Is enim libro altero de peccatorum meritis et remissione, amplissimis verbis mentis ignorantiam et firmitatem, quæ cæteros infantes non modico animi tempore occupatos tenet, a nostro infante removendam esse omnino existimavit. *Quam plane ignorantiam, inquit, nullo modo crederem fuisse in infante illo, in quo Verbum caro factum, ut inhabitaret in nobis: nec illam ipsius animi infirmitatem in Christo parvulo fuerim suspensus, quam videmus in parvulis.* Beatus quoque Epiphanius in eo libro, quem Anchoratum inscripsit: « Non ideo, ait, dictum esse in Domino Jesu Christo: Proficiebat sapientia, ætate et gratia: quod plenus sapientia et gratia adhuc puer, atque infans non esset, sed nimirum sapienter affirmat,

concurrentem ætatem Dominum ad loquendum et docendum expectavisse, ne si adhuc infans loqueretur, et sapientiam suam adhuc puer ostenderet, non homo verus, sed phantasma juxta Manichæorum errorem existimaretur. » Verum ego, auditores, testem habeo Augustino et Epiphano longe majorem et cui fidem non præstare omnino seculus nefarium sit. Siquidem Jeremiam Prophetam multo antequam Dominus ex Virgine nasceretur prædixisse scio: *Novum creavit Dominus super terram: femina circumdabit eam.* Quæ est hæc femina, nisi Maria? Quis est hic vir, nisi Dominus Jesus, *Qui fuit vir propheta potens in opere et sermone?* Audi Beatum Hieronymum diligentissimum prophetarum enarratorem: « Novam rem, inquit, creavit Dominus super terram, absque viri semine, absque ullo coitu atque conceptu femina circumdabit virum gremio uteri sui qui juxta incrementa quidem ætatis per vagitus, et infantiam proficere videbitur sapientia et ætate (perpendite, quæso, diligenter hoc verbum, sapientia et ætate) sed perfectus vir in ventre femineo, solitis mensibus continebitur. » Quod si iste nondum satis aperte vaticinium exposuisse videtur, audi, quid Bernardus homilia altera super Evangelium; cuius initium est, *Missus est, dicit: a Novum, inquit, creavit Dominus super terram, femina circumdabit virum.* Quæ est hæc femina? Quis vero iste vir? Numquid non facile tibi est feminam agnoscere, virum circumdantem, cum Mariam videas virum approbatum a Deo Jesum suo utero circumplectentem? Virum autem dixerim fuisse Jesum non solum cum jam diceretur, vir propheta potens opere et sermone: sed etiam cum tenera adhuc infantis membra Dei mater blando vel foveret in gremio vel gestaret in utero. »

Vir igitur erat Jesus necdum etiam natus; sed sapientia, non ætate; animi vigore, non viribus corporis; maturitate sensuum, non corpulentia membrorum. Neque enim minus habuit sapientiæ vel potius non minor fuit sapientia Jesus conceptus, quam natus; parvus, quam magnus. Sive ergo latens in utero, sive vagiens in præsepio, sive jam grandisculus interrogans doctores in templo, sive jam perfecta ætatis docens in populo, æque perfecte plenus fuit Spiritu sancto; nec fuit hora, in quacumque ætate sua, qua de plenitudine illa, quam in sui conceptione accepit in utero, vel aliquid minueretur, vel aliquid eidem adjiceretur: sed a

principio perfectus, a principio, inquam, plenus fuit *Spiritu sapientiæ et intellectus*, etc.

Neque vero id a ratione abhorret: imo potius consentaneum est rationi. Nam nos quidem si sapientes fieri volumus, gymnasia frequentare; si Dei gratiam aut gratie incrementum optamus, ad Sacramenta accedere; si regnum coelorum ingredi, et denarium illum diurnum accipere cupimus, tamquam servi in vinea Domini laborare, et pondus diei et æstus portare debemus. Hæc vero in momento non fiunt: sed tempus ac spatium, et id non breve requirunt. At homini Christo, cui ex eo solum, quod Dei non servus, sed filius erat, omnis sapientia, gratia et gloria debebatur, neque tempus, neque merita expectanda, neque sapientia in gymnasiis investiganda, neque gratia in sacramentis quaerenda, neque laborandum pro gloria et beatitudine fuit: sed in quo temporis momento mens illa felicissima a Deo condita in corpus humanum infusa, et eum Dei verbo conjuncta et copulata fuit, in eodem justitia, sapientia, gratia et gloria penitus repleta fuit. Neque nos movere debet, quod Apostolus Paulus ad Philippenses scribens, Dominum nostrum gloriam corporis et nominis celebrationem obedientia atque humilitate sibi promeruisse testatur. *Humiliavit*, inquit, *semetipsum, factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis*. Nec enim meritis illis Dominus obtinere volebat, ut sibi, quæ debita non erant, debita fierent: sed ut quæ uno modo ac nomine debebantur, multis modis ac nominibus deberentur.

Quæ cum ita sint, dubitare non possumus, quin fundamentum, quod posuimus, omnino firmum et stabile sit. Quamquam enim id Bucerus aperte negavit, et Erasmus in dubium vertit; tamen non tanti est horum auctoritas facienda, ut propterea a communi tam veterum, quam recentium theologorum sententia recedendum sit. Sed quanto nostrum fundamentum est firmitus, tanto nobis proposita sententiæ explicatio difficilior fit. Quo enim verius est, Dominum ab ipso utero matris sapientia et gratia plenum fuisse, eo minus verum esse videtur (cum tamen verissimum et certissimum sit) quod beatus Lucas affirmat, cum ait: *Et Jesus proficiebat sapientia, ætate et gratia apud Deum et homines*.

Quid agemus, auditores, quo non vertemus? Quis nobis in hoc labyrintho viam

aperiet? Quis nobis interpretabitur, quomodo possit in sapientia proficere, qui plenus est sapientia? Præstat igitur fortasse propheta consilium audire, qui ait: *Interroga patrem tuum, et annuntiabit tibi; majores tuos, et dicent tibi*. Interrogemus patres, consulamus majores: nempe veteres illos theologos, qui summa cum laude in veræ sapientiæ studiis versati sunt. Exponens Origenes primum caput Jeremiæ, et omnino probare volens illa verba prophetæ: *Nescio loqui, quia puer ego sum*, Domino ac Servatori nostro convenire; vere illum in sapientia et rerum cognitione proficisse contendit. Sic enim loquitur: « Jesus, inquit, necdum vir, sed adhuc infans, quia se exinanitè formam servi accipiens, proficiebat; nemo enim proficit, qui est perfectus: sed ille proficit, qui indiget profectu. Ergo proficiebat ætate, proficiebat sapientia, proficiebat gratia apud Deum et homines. Et vera de eo esse ista, quæ dicta sunt, priusquam cognoscat puer bonum aut malum, ut Isaias loquitur: et nescio loqui, quia puer ego sum, ut loquitur Jeremias. » Neque vero B. Ambrosius longe ab hac sententia abesse videtur. Siquidem in eo libro, quem de Incarnationis dominicæ Sacramento conscripsit, sicut divinam nostri liberatoris mentem atque intelligentiam non proficisse: sic humanam proficisse, constanter affirmat. « Jesus, inquit, proficiebat ætate et sapientia. Quis sensus proficiebat? Si humanus, ergo et ipse susceptus est. Si divinus ergo mutabilis per profectum. Quod autem proficit, utique mutatur in melius. Sed quod divinum est, non mutatur. Quod ergo mutatur, non utique divinum. Sensus igitur proficiebat humanus. » Hæc horum illustrium Doctorum sententia, auditores, tametsi nonnullis durior esse videtur: tamen si ita intelligatur, ut debet, verissima est. Nec enim ideo Dominum asserunt in sapientia proficisse quod aliquid antea ignoraret; sed quia antea et experientia cognoscebat, quæ antea sola scientia et contemplatione didicerat. Et quamquam infusa (ut theologi loquuntur) sapientia semper Dominus sapientissimus fuit; nihil tamen prohibet, quin in ea sapientia, quam acquisitam vocant, aliquando profecerit, et de eo vere dicatur: *Antequam sciat puer vocare patrem et matrem*. Et, *Nescio loqui, quia puer ego sum*.

Sed quid jam de gratiæ incremento dicemus? Num ad gratiam infusam et acquisitam

recurremus? Gratia, auditores, ut initio dicebamus, tanta fuit Domino in ipsa humana naturæ cum Dei verbo copulatione collata, ut crescere atque amplificari nullo modo posset. Nilominus tamen in gratia proficisse dictus est, quia quotidie magis ac magis merita ejus agebantur, quibus gloriam corporis et nominis celebrationem sibi, nobis vero Dei benevolentiam atque amicitiam, et gratiam ac beatitudinem comparabat.

Sed ego, auditores, viam aliquam adhuc planiorem, et faciliorem et a B. Gregorio Nazianzeno, B. Cyrillo Alexandrino et Joanne Damasceno, sanctissimis et doctissimis viris ad hunc labyrinthum penetrandum aperiit video. Nec enim aliud esse censent homines isti sapientissimi, Dominum in sapientia et gratia proficisse quam sapientiam suam et gratiam hominibus detexisse, manifestamque fecisse. Beatus enim Gregorius, qui sibi theologi cognomen in omnem æternitatem confirmavit, oratione in magnum Basilium: « Servator noster, inquit, proficiebat, quemadmodum ætate, sic etiam sapientia et gratia. Non quod incrementum aliquod susciperet, (quid enim ex perfectis ab initio perfectus fuit?) Sed quia hæc, nempe sapientia et gratia, paulatim hominibus detegebantur. » B. vero Cyrillus libro in Joanne primo: « Si plena est, inquit, gloria ejus gratiæ et veritatis, quomodo sapientia, ætate et gratia proficisse apud Lucam scribitur? Aut quid accedere potest ad plenum, ultra quod nihil est? Sed non ut verbum aut Deus proficisse intelligitur. Verum quia magis eum in dies homines admirabantur, illorum potius de Jesu opinio, quam illius perfecta crescebat gratia, ut magis in dies agnoscentes, magis illum procedere et gratia crescere arbitrabantur. » Porro Damascenus libro tertio de orthodoxa fide: « Proficiebat, inquit, sapientia, ætate et gratia: ætate quidem crescens: per incrementum autem ætatis sapientiam, quæ in ipso inerat, in apertum promens. » Quod igitur de sapientia et gratia B. Lucas Evangelista scribit: *Non secundum quod erat, sed secundum quod apparebat*, ut B. Bernardus loquitur: « Intelligendum est: non quia videlicet aliquid ei novum accederet, quod ante non haberet: sed quod accedere videretur, quando volebat ipse, ut videretur. Quando enim et quibus volebat, sapiens apparebat: quando, et quibus volebat, sapientior: quando et quibus volebat, sapien-

tissimus. » Similiter et cum semper omni gratia plenus fuisset, sive quam apud Deum, sive quam apud homines habere deberet, pro suo tamen arbitrio etiam nunc plus, nunc minus ostentabat, prout cernentium vel meritis congruere vel saluti expedire sciebat. Ac ut similitudinem illusterrimam rem totam ob oculos ponamus, aspiciat animis, auditores, atque intuemini clarissimum illum globum, quem solem nominamus. Nonne sol in ortu splendidus atque ardens: post aliquot horas splendidior atque ardentior; in meridie splendidissimus atque ardentissimus nobis esse videtur? Nonne etiam eo ad vesperam occidente, et lucem et calorem ipsius remitti, ac prope extingui vulgus hominum putat? Et tamen qui nostrum tam leviter est eruditus, qui nesciat, solem hujusmodi mutationibus non subjacere, sed perpetuo splendidissimum atque ardentissimum esse, et non ipsum, sed ejus effectus alios esse in aurora, alios in ortu, alios in meridie, alios in occasu? Ad eundem modum, auditores, lux mundi, et *Salus justitiæ Christus Deus noster*, cum semper sapientiæ splendore illustrissimus, et charitalis flamma ardentissimus esset, tamen in utero virginis constitutus solum radios quosdam, tamquam primam auroræ lucem, emittebat: quæ pauci quidem, ut virgo Deipara, ut Elizabeth, ut Joseph, ut Zacharias, ut Joannes, conspiciere poterunt. Paulo post nascebatur Christus, oriebatur sol, et tum eluritas Dei circumpastores effulgebat, et radii luminis ejusque in Persidem spargebantur, et ambulabant *gentes in lumine ejus et reges in splendore ortus ipsius*. Paulatim sol super horizontem attollitur, diem quadragesimum Christus attingit, et jam ita splendet, ut etiam senes ac pene decrepiti quorum oculi caligare solent, ipsum intueantur. *Nunc dimittis servum tuum, Domine*, canit sanctus Simeon, *secundum verbum tuum in pace: quia viderunt oculi mei salutare tuum, quod parasti ante faciem omnium populorum, tamen ad revelationem gentium et gloriam plebis tuæ Israel*. Neque ibi sistit Sol justitiæ: sed altius paulo post ascendit: annum duodecimum agit, et jam augeri creditur sapientia et gratia, lumine et calore, templorum adita penetrat, oculos doctorum perstringit, insolitam lucem omnes mirantur. Demum pervenit ad meridiem, esse incipit quasi annorum triginta: et ecce *Populus, qui ambulat in tenebris, videt*

lucem magnam: spargit sol radios sapientiae, et homines clamant: *Nunquam sic locutus est homo, sicut hoc homo.* Calefacit corda hominum frigidissimorum, et glacie resoluta fluunt imbres lacrymarum. O quam multi, qui tamquam humidi vapores terrae incubabant, vel circum eam volutabantur, ab hoc sole illustrati et calefacti in sublime ferri cœperunt! Et post hæc omnia occidit sol, et tum ita sapientiæ splendor et gratiæ ardor remitti visus est, ut qui sapientissimus putabatur, quasi insanus delideretur: et qui tamquam innocentiae et sanctitatis exemplar omnium ore celebrabatur, quasi princeps flagitiosorum in crucem cum latronibus raperetur. Habetis igitur quid sit *Proficiebat sapientia, actate et gratia.*

PARS ALTERA

Crederet ego, atque optare debeo, auditores meos ita gratia et sanctimonia augeri, quemadmodum eos sapientia et eruditione proficere certo scio. *Est enim*, ut B. Bernardus loquitur, *tantum lucere, vanum; tantum ardere, parum; lucere et ardere, perfectum.* Hinc enim Domini præcursor B. Joannes, quod *Lucerna esset ardens et lucens*, non solum propheta et plus quam propheta: sed etiam angelus ab ipso Domino meruit appellari. Sicut ex adverso dæmonum princeps, quia Lucifer solum, et non etiam ignifer esse voluit, Hesperus ex Lucifero, ex Angelo diaboli factus est. Non me latet, auditores, non defuisse olim, neque his nostris temporibus hæreticos deesse, qui studia litterarum damnant, et præter divinæ Scripturæ volumina nullos Theologos, nullos Philosophos, nullos historicos, nullos oratores legendos atque evolvendos putent; quique suis disputatoribus argumentis et rationibus interdiciant: et eos quosdam iudices librorum esse velint, qui nihil, nisi testimonia scripturarum memoriter referre ac recitare sciant. Quod profecto non facerent, nisi causæ suæ penitus diffiderent, et sapientiæ atque eruditionis lumen pertimescerent. Certe majores nostri sapientissimi homines, ii denique et Christianæ reipublicæ clarissima lumina et Catholice religionis firmissima propugnacula, longe aliud nos lacere docuerunt: cum ea quæ vera, et nostræ fidei consentanea veteres Philosophi, poetæ atque historici dixerant, non solum non respuerunt: sed etiam ab il-

lis, tamquam ab iniquis possessoribus in usum Christianum merito jureque optime vendicaverunt. Nam quemadmodum Israeliticus ille populus cum ex Ægypto divino jussu discederet, execranda Ægyptiorum idola et gravia onera detestatus, aurea tantum et argentea illorum vasa, pretiosaque suppellectilem ac vestem, quæ non quidem sua auctoritate sed Deo imperante ab ipsis male utentibus mutuatus erat, nunquam reddenda asportavit! Sic ii doctores nostri, cum studium humanarum doctrinarum et ingenuarum artium emensi sunt, superstitiosa solum fignenta gravesque supervacanei laboris sarcinas aspernati, reliqua omnia, quæ usui vel pro se vel contra adversario; aliquando sibi profutura existimant, quam diligentissime collegerunt et tenuerunt.

His armis sese instruxerunt ac munierunt veteres illi patres, qui christianæ religionis causam adversus Ethnicos susceperunt, qui quidem ipsum etiam Christum quasi male ratiocinantem in evangelio accusare non dubitabant, et sacrarum voluminum auctoritatem sophisticis cavillationibus convellere, gravissimosque de mundo, de homine, de Angelis, de Deo errores asserere nitentur. Hoc firmissimum doctrinæ presidium egregia illorum sapientissimorum hominum pietas sibi paravit, quo perditissimum hæreticorum in orthodoxam religionem furorem compescerent, impetum frangerent, audaciam reprimere, conatus eluderent, copias opprimerent, dissiparent, delerent. Itaque quod est vel in pugna, vel in omni mendandi arte multo maximum, et in quo exclamant homines et admirantur, gladium extorserunt hosti de manibus; et illa ipsa acie illi caput amputaverunt, qua is ipsorum jugulum petebat: eaque re fecerunt morbo medicinam, ex qua vis ejus omnis profluxerat.

Legite stromata Clementis: legite Justinii apologias et orationem pareneticam ad gentes; legite Tertulliani apologeticum, Hieronymi libros in Jovianum, Theodoretii sermones ad Græcos: denique Cypriani, Lactantii, Hilarii, Athanasii, Basilii, Gregorii, Ambrosii, Augustini, Chrysostomi, Cyrilli volumina diligenter evolvite, et ea tanta eruditionis varietate, tanta rerum ac verborum copia, tot veterum philosophorum ac poetarum testimoniis, tot exemplis ab antiquitate petitis referta esse videbitis, ut nulli sint poetæ, nulli oratores, nulli historici, nulli veteres philosophi, quos ab eis auctoribus, quo paulo ante

commemoravi, lectos non fuisse judicetis, ut jam mirum nobis non debeat videri, si beatus Hieronymus ad Magnum Oratorem scribens omnes pene omnium doctorum ecclesie libros ejusmodi eruditionis plenissimos esse confirmet. Deinde Alexandrius ille Clemens libro stromatum primo, nonne reprehendit eos, qui nec philosophiam nec dialecticam attingere volentes, solam ac nudam fidem requirebant? Nec immerito, auditores: « Sancta quippe rusticitas, ut B. Hieronymus ad Paulinum scribens ait, solum sibi prodest, et quantum edificat ex vitæ merito Ecclesiam Christi, tantum nocet, si destruentibus non resistat. » Libro vero stromatum sexto idem ipse vir doctissimus Clemens sicut Judæis legem ac Prophetas, ita Græcis philosophiam, tamquam proprium testamentum, a Deo donatam esse, neque alia de causa ab apostolo Paulo inexcusables appellari, contendit. Origenes autem, qui huic ipsi Clementi in ecclesiastica schola successit, philosophiæ studia vituperantibus respondet, ut ex libro historie ecclesiasticæ sexto intelligi potest, se philosophiæ quidem diligentem operam navasse; sed non absque virorum gravissimorum exemplo, Panteni, Heraclæ aliorumque, qui cum essent doctores Apostolici, nihilo tamen secius Philosophorum libros legere, et in philosophiæ studiis exerceri solebant. Jam vero Theodoretus historie tripartitæ libro octavo Dydimum refert grammaticam, rhetoricam, arithmeticam, geometriam, astronomiam syllogismosque Aristotelis didicisse, quod adversus mendaciam arma veritatis existerent. Et sermone ad Græcos primo, posteaquam ostendit, christianos doctores ex libris Ethnicorum, spinis relictis, solas rosas colligere et quasi prudentissimas apes etiam ex amaris floribus dulcissimum mel conficere, hæc verba subjecit: « Ac veluti, inquit, corporum curatores e venenatis feris atque serpentibus salutare medicinas conficiunt, deque ipsis viperis alia quidem rejicientes, alia elixantes, multos harum rerum presidio morbos propellunt, ita et nos vestrorum poetarum, historicorum, Philosophorumque monumenta versantes alia ex his ut noxia et pestifera declinamus alia vero sparsim nostræ inferentes doctrinæ auxiliarem nobis ac salubrem curationem afferimus. » Quid de duobus illis Græciæ luminibus Magno Basilio et Gregorio Theologo dicam? Certe Magnus Basilius oratione quarta et quinquagesima Moysen Ægyptiorum et

Danielem Chaldæorum sapientiam didicisse, et tum demum ad divinam sapientiam se contulisse commemorat: ostenditque, qua ratione Christiani magnam utilitatem ex disciplinis externis, et veterum Ethnicorum libris capere possint. Gregorius vero oratione in magnum Basilium, externæ sapientiæ reprehensores acriter reprehendit, eamque Christianis hominibus per utilem esse demonstrat. Dies me deficiet, auditores, si quæ dici in hanc sententiam possunt, coner expromere: præsertim cum non solum apostolicos viros sed ipsam etiam apostolorum poetas ac Philosophos veteres l'gisse; et eorum testimonia sacris litteris inseruisse sciamus. Nonne enim cum Atheniensibus disputans illud ex Arato testimonium protulit, *Ipsius enim et genus sumus?* Nonne ad Corinthios scribens ex Euripide illud adduxit: *Corrumpunt mores bonos colloquia prava?* Nonne etiam in epistola ad Titum ex Epimenide philosopho vel ex poeta Menandro, ut alii volunt, de Cretensibus dixit: *Cretenses semper mendaces mala bestie, ventres pigri?* Et testimonium philosophi vel poetæ confirmans, nonne ait, *Testimonium hoc verum est?*

Quæ cum ita sint, qua fronte, quæso, quidam improbissimi atque imperitissimi homines, qui fidem negaverunt, qui religionem contempserunt, qui moribus corruptissimis semper fuerunt, nobis invidiam constare, et tragedias excitare audent, quod philosophorum libros lectemus, et non solum divinæ sed etiam humanæ sapientiæ studiis animos excolamus? Intelligebat plane intelligebat ille Christianorum accerrimus hostis Julianus, quantas vires sapientiæ cum pietate conjuncta ad errores confutandos et veritate defendendam haberet. Intelligebat profecto sacrarum litterarum, quibus fidei et religionis nostræ veritas continetur, integritatem tueri etiam si pii, probique simus sine doctrinæ et sapientiæ adjumento non minime posse, nec ullam scientiam magis ingenium omnibus disciplinis excultum desiderare, quam sacram scripturam, quæ et propter sermonis simplicitatem et sententiarum obscuritatem, quam Hyperbatorum, eclipseon, ananæapodorum aliarumque figurarum usus frequentissimus efficit, in variis sensus trahi potest. Quocirca callidissimo exogitato consilio Christianis omnibus, lege de hoc lata, studiis artium humanarum interdixit.

Quare, auditores optimi, incumbite, ut factis, incumbite diligenter in studia: sed il-

lud interim non obliviscamini, non lucere solum, sed etiam ardere: nec in sapientia tantum, sed etiam in gratia proficere nos oportere. *Proficiebat enim dux noster sapientia, atate et gratia apud Deum et homines.* Sunt enim omnes disciplinae artesque per se præclaræ, magnæ laudabiles: sed quemadmodum si animum probum, integrum, et vere Christianum invenerint salutare sunt et expetendæ: sic etiam, si a charitate et pietate Dei separantur, tamquam gladius in manu furiosi, et iis ipsis, in quibus sunt, semper, et aliis iis sæpenumero periculum, damnum, perniciemque important. Quid enim si Christianam morum honestatem, vitæque probitatem et internam animi erga Deum religionem sustuleris? Quid, inquam, grammatico putidius, insolentius, corruptius? Quid poeta levius, impuritus, petulantius? Quid historico mendacius et ineptius? Quid rhetore vel oratore nocentius? Quid dialectico importunius aut fraudulentius? Quid philosopho intolerabilis et magis impium? Quid mathematico vanius aut dementius? Quid medico damnosius ac pestilentius? Quid jurisconsulto rapacius et inhumanus? Quid denique theologo inanius, foedius, perniciosius reperitur? Fuerunt aliquando atque utinam modo non sint, nonnulli, qui philosophiam evangelii præferbant, quibus Averroes Paulus erat; Alexander Aphrodesæus, Petrus; Aristoteles, Christus; Plato non jam divinus, sed Deus ipse. Qui vero ejusmodi sunt, superbia veno ita inflantur, ut omnes contemnant, despiciant, nihili faciant, et eos vix homines putent, qui de materia et forma, de motu et tempore, deque aliis rebus generis ejusdem loqui non possunt. Quare mirum non est, si cum ipsi Deum qui prima et summa veritas est, non quærant, a Deo quoque destituantur, in reprobum sensum tradantur, et in errores gravissimos ruere permittantur. Nec enim sine causa Tertullianus in libro adversus Hermogenem, philosophos Hæreticorum patriarchas appellat. Et B. Hieronymus in Luciferianos scribens, heresim Arrianam argumentationum rivum de Aristotelis fonte mutatum esse confirmat.

Neque verò humana sapientia solum, sed etiam divinarum scripturarum cognitio, si a charitate et humilitate sejuncta sit plerumque obest, prodest nunquam. Neque illos homines reperiri existimo (percipite, quæso, diligenter quæ dicam), nullos, inquam, homines

reperiri existimo, qui circa obitum ita de fidei nostræ arduis dogmatibus dubitare, et in abyssum infidelitatis cadere permittantur, ut illi, qui soli sapientia operam dederunt, et charitate atque humilitate, dum viverent, caruerunt. Historiam vobis non minus veram, quam formidabilem narrare volo, ut plane videatis, quid sit in sapientia et non in gratia; in eruditione et non in pietate proficere: Petrus Episcopus Patavinus vir doctus, disertus et pius, libro altero de ratione bene moriendi, duos quosdam viros eruditissimos fuisse refert: quorum alter cum obiisset, alteri in sua bibliotheca constituto totus ardens apparuit, terroreque amico et quærenti, cur in eas pœnas incidisset? Respondit: Cum hora illa immineret, qua diem extremum clausurus eram, ecce, inquit, diabolus solitis suis armis instructus adfuit, interrogavitque de Deo, quid crederem? Cui ego: Id quod est in symbolo apostolorum. Tum ille: Rem certe, inquit, gratissimam mihi feceris, si quæ in symbolo continentur, mihi planius explicares. Ego igitur ab Athanasi symbolo exorsus, apostolorum symbolum exposui, ut potui: mihi vero, inquit, ille quæ de Patre Deo a te dicta sunt, partim vera, partim non vera esse videntur. Illam enim ab æternitate Deum esse certo scio; sed et etiam Pater æternitate esse possit vehementer dubito. Hic ego exclamo, dogma illud Arrianum atque adeo hæreticum esse. Sed ille: Non est, inquit, bone vir, clamoribus, sed rationibus disserendum. Tu si probare te posse confidis, Deum ab æternitate patrem esse, ac deinde ab æternitate filium genuisse, age, incipe, audiam patientissime: et si istud evideris, gravi errore me liberabis. Si vero contrarium tibi persuadere potero, non sis ingratus, sed gravi quoque errore liberatum ingenue confitere. Nec enim parum refert vera an falsa de Deo sentiens moriaris. Itaque fretus ego doctrina et laboribus tot annorum et longa exercitatione disserendi, pugnam de fidei dogmatibus non recusavi: sed ille tot scripturarum testimoniiis tanta vi tantaque copia rationum et argumentationum me obruit, ut plane mihi persuaserit, neque Filium, neque Spiritum sanctum esse: interim e corpore egredior, et ante Deum ita, ut eram, nemque hæresi arriana imbutus sisto. Ille me propterea in hunc ignem deiecit, qui tametsi atrocior est quam ut vos intelligere aut cogitare possitis, tamen esset utcumque tolerabilis, si finem aliquem habiturus vel

post mille sæcula speraretur. O quanto mihi utilis fuisset, si minus temporis et studii in sapientia quærenda, et plus in pietate comparanda potuissem. O me felicem, si quantum splendore literarum entui, tantum ardore charitatis flagrare studuissem. At nunc omnium me studiorum et laborum meorum pœnitet et semper pœnitebit: neque tamen pœnitendo quicquam proficiam.

Et si hæc ita se habent, auditores, cur nos noctes et dies in libris evolvendis consumere audeamus, et de gratia atque amicitia Dei, de humilitate, de charitate, de virtutibus cæteris nunquam cogitamus? Non igitur sola eruditione contentus esse vir doctus, sed multo etiam magis, si salvus esse velit, studere debet, ut cum doctrina probitatem vitæ cum luce ardorem et cum sapientia charitatem atque humilitatem conjungat.

Et quonam tandem modo id faciemus? Dicam equidem, auditores, modo non frustra dicam, neque longam seriem vobis proponam; sed res duas dumtaxat, quas expedientia, atque usus et facillimas et utilissimas, esse docet, vobis breviter commendabo. Duo igitur sunt, quæ ab omnibus bonarum artium studiosis observari diligenter velim et ejus studia literarum non modo nihil obitura; sed etiam vehementer profutura esse ausim polliceri.

Quænam igitur ista sunt? Unum est, ut aliquod quotidie temporis in contemplatione rerum divinarum, ut passionis dominicæ, ut beneficiorum Dei, ut finis ultimi, ad quem effecti et creati sumus, ut mortis, ut judicii, ut gehennæ ponant: Hæc enim contemplatio illustrat mentem, accendit voluntatem, hominem totum immutat. Orabat Dominus, cum in monte Thabor, ut B. Lucas testatur in capite nono, *Facta est species vultus ejus altera*: et vestitus ejus albus et refulgens. Luna non illustratur, nisi faciem ad solem convertat, et in eo quodammodo intueatur se. Et nos, auditores, illustrari minime possumus, nisi mentis aciem in solem justitiæ defigamus. In contemplatione homo agnoscit seipsum, agnoscit præsentia, agnoscit futura; illa caduca, ista sempiterna esse videt: et interim communem hominum cecitatem ac stuporem miratur, et se a tenebris ad lucem quotidie magis ac magis proficere gaudet. Nemo, auditores, nemo, mihi credite, Filii Dei humilitatem attentè cogitabit, et continuo superbus erit: nemo quid sit mori, et in gehenna uri, serio sibi ante

oculos ponet, et mundi lenocinios decipi poterit. Sed quam crebro in hujusmodi contemplationibus versari debemus? Certe non rarius, quam bis in die, ii, quibus horologiorum cura commissa est, mane et vespere pondera illa, quorum descensu rota horologiorum aguntur, attollunt et in sublimè suspendunt! Nec enim rotæ versari in orbem possunt, quin pondera illa descendant: et si, cum usque ad terram descenderunt, non iterum attollerentur, continuo cursus horologiorum cessaret. Ad eundem modum, auditores, etiamsi mane per contemplationem erigimur, et Dei in nobis amore excitamus; tamen cum ab oratione discedimus, ad gymnasium pergitur, litteris operum damus, cum hominibus cæteris versamur, semper descendimus, et in nobis Dei amor frigescit, nec aliter fieri potest. Quid igitur agendum? Rursus vespere pondera horologii attollenda sunt: rursus ad cordis conclave redeundum est: rursus ad ignem accendendum vel potius ignis rursus accendendus est. Siquidem flammæ charitatis, ille perpetuus ignis est, ad quem nutriendum mane et vespere ligna supponenda sunt. Equis tandem hoc durum, quis arduum, quis difficile esse dicere audebit? Bis in die a studiis, et negotiis studentis cessamus, ut corpus pascatur; et inquam esse censebimus, bis in die a rebus iisdem cessare, ut animus recreetur? Corpus dormiendo multas horas consumit, et non licet animo sibi horam unam, ut in sinu Dei per contemplationem quiescat vindicare? Totos dies aliquando conterimus ut Galeni vel Aristotelis, aut si vultis Tertulliani vel Irenæi locum unum intelligamus: et grave nobis erit, horam unam contere, ut viam, quæ ducit ad cælum, cognoscamus? Denique quot horas quotidie doctores in gymnasiis disputantes auditis? Cur igitur non poterimus spatio horæ unius Deum in cordis gymnasium de æterna salute disserentem audire? Neque mihi respondeatis, quod imperiti quidam solent, hæc monachorum, non studiosorum studia esse. Nam si monachi dumtaxat regnum cælorum ingredi debent, ipsi dumtaxat orent, ipsi contemplantur, ipsi vitæ probitati ac pietati incumbant. At si salvæ esse omnes cupimus, cur non omnes eam viam ingrediemur, quæ ad salutem et gloriam sempiternam ducit?

Porro alterum, quod ab iis, qui in sapientia et gratia proficere student, mihi requi-

rendum, videtur, illud est, ut quam frequentissime possunt ad sacrosanctam Eucharistiam accedant. Siquidem in eo sacramento ipse gratiae auctor et donator delitescit, in eo cibus animorum, in eo mentium robor, in eo vita et salus nostra reposita est. Et quid magnum esset, si bonarum artium studiosi, qui neque uxores neque liberos neque familiae administrationem habent, singulis diebus dominicis dominicam illam mensam frequentarent? Non est temeritas, ut quidam falso putant, ad Domini convi-

vium frequenter accedere; sed maxima contra temeritas est, credere, se sine cibo diutius valere et vivere posse. Non sine causa Dominus, et panem, et panem quotidianum sacramentum illud appellavit. Quare, auditores, contemplationem, nempe fornicem amoris et Eucharistiae sacramentum, fontem videlicet gratiae frequentemus, ut hic dum vivimus in sapientia et gratia proficere, et post obitum gloriae ac beatitudinis compotes esse per Christum valeamus, qui est benedictus in saecula. Amen.

CONCIO XVI.

DE DOMINICA SEPTUAGESIMÆ

THEMA

Nescitis quod ii, qui in stadio currunt, omnes quidem currunt, sed unus accipit bravium? Sic currite, ut comprehendatis. Omnis autem, qui in agone contendit, ab omnibus se abstinere: et illi quidem ut corruptibilem coronam accipiant, nos autem incorruptam. *I Cor. ix, v. 24.*

SYNOPSIS

Thematis huius occasione, pro bravo currentibus tria esse necessaria ostenditur: ut scilicet in stadium admittantur, ut admissi currant, et ut bene currant. Quæ tria ad spiritualem quoque cursum applicantur. Stadium autem spirituale est donum justificationis, fidem, spem et charitatem continens: ad quod nos gratis admittimus, contra quam sentiant Pelagiani. Qui extra hoc stadium currunt, etsi currunt et fatigantur, frustra tamen laborare probatur: quod faciunt hæretici et homines improbi. Deinde currendum et bonis operibus vacandum esse asseritur, contra Lutheri doctrinam; licet solus Christus bravium capiat, et nos per ipsum. Denique bene currendum; ut comprehendamus. Cur et quomodo Christus asininam nostram tarditatem ad cursum stimulet, ut nimirum curramus sine intermissione, quod et ipse cali cursus assiduus nos docet, et mala punicæ in pontificia veste præfiguravit. Quomodo Deum incomprehensibilem comprehendere possimus a simili declaratur. Christianis cursoribus exemplo mundanorum cursorum oportet abstinere ad omnibus cursum impediendibus, ut sunt maxime ebrietas, convivia et tripudia; Quæ cum Græciam effaminatam perdiderint, etiam regionibus

nostris minantur. Germanorum insignia et infamis bibacitas pro merito suo reprehenditur, uti et molles choragorum discipuli. Exortatio denique seria ad fugam Bacchanaliorum concludit.

Apostolica ista sententia, quam hodierna die, pro ratione temporis explicaturi sumus pulcherrima est, et simul hæresim Pelagianorum et Lutheranorum, et Bacchanalia Catholicorum, quæ istis diebus incipere solent, vehementer flagellat. *Nescitis*, inquit, *quod ii, qui in stadio currunt omnes quidem currunt, sed unus accipit bravium?* Initio dicit, *Nescitis?* interrogando: quod est idem ac si dicere vellet apostolus, non dubito quin sciat. Ea enim quæ ad carnem pertinent, et sensibus percipiuntur, omnes noverunt: ut si quis diceret, nescitis quam egregie homines in bacchanalibus bibere soleant? *Nescitis* quo mense celebretur dedicatio? Ita loquitur B. Paulus. Certe, inquit, scitis, quid faciant ii, qui currunt in stadio: sed non scitis fortasse inde tamquam per gradus ascendere ad spiritualia et cœlestia. Hoc ego vos docebo. Fingite igitur animis gloriam sempiternam, ad quam creati estis, tamquam aliquod bravium a Deo nobis proponi, et nunc intelligetis tria vobis esse necessaria, ut aliquis propositum bravium consequatur. Quæ sunt illa tria? Primum est, ut in stadium ad currendum admittatur: Nam qui currunt

extra stadium etiamsi currant velocissime, nihil tamen lucratur : hoc docet Apostolus cum ait : *Nescitis quod ii, qui in stadio currunt, omnes quidem currunt.* Alterum est, ut cum sunt in stadium admissi, non se ad sedendum vel fabulandum vel comedendum vel dormiendum componant, sed currant : Nam in stadio qui sunt, vel currant necesse est vel egrediantur. *Nescitis, inquit, quod ii, qui in stadio currunt, omnes quidem currunt, sed unus accipit bravium?* Postremum ut non solum currant sed bene currant, hoc est, velociter recto cursu, continenter, sine intermissione : et hoc est, quod subdit apostolus, *sic currite ut comprehendatis.* Quod remedium ut curramus bene et sic curramus ut non frustra curramus, sed bravium comprehendamus? Remedium est, se ab omnibus quæ cursum impediunt abstinere. *Omnis autem, qui in agone contendit, ab omnibus se abstinet.* Quod nobis eo libentius, quam illis faciendum est, quod illi corruptibilem coronam, nos incorruptibilem accepturi simus. Jam hæc omnia ad spirituale bravium et spirituale cursum applicemus.

Primum igitur, qui gloriam sempiternam tamquam bravium accepturus est, in stadium admitti debet. Quid est hoc stadium? Donum justificationis, quod fidem, spem et charitatem continet. Nam qui vel fidem veram non habent, ut Ethnici : vel habent quidem fidem veram, sed mortuam, ut qui inter Catholicos corrupte vivunt, isti vel non currunt vel ad bravium non currunt. Nam, ut dicimus, currere ad bravium, est mereri operibus bonis vitam æternam : quod non possunt ii, qui fidem veram et vivam, hoc est fidem, quæ per charitatem operatur, non habent. *Viam, inquit propheta, mandatorum tuorum cucurri, cum dilatasti cor meum.* Tunc homo currit, cum habet cor dilatatum. Quid est, quod cor dilatatur? Nihil aliud, quam latum illud mandatum, de quo idem Propheta, *Omnis consummationis vidi finem : latum mandatum tuum nimis, et omnis consummationis, omnis perfectionis, omnis præcepti finis est charitas, quæ ita lata est, ut a Deo usque ad proximum, a celo usque ad terram extendatur.* Itaque stadium est iustitia, fides, spes, charitas : et qui extra stadium illud existentes currunt, frustra laborant. Nam non datur bravium currentibus, sed currentibus in stadio. Laborant Hæretici ut Evangelium suum propagent, vigilant dies et noctes, scribunt multos libros, periculis et morti se

exponunt, sed frustra : Currunt enim in incertum, atque aërem verberant. Pari ratione homines improbi aliquando multum laborant in currendo orant, jejunt, elemosynas faciunt, sed quia currunt extra stadium, fatigantur quidem, sed interim bravium non apprehendunt. Ponamus unum exemplum : vos multa similia invenire poteritis. Sunt aliqui qui tempore bacchanaliorum exeunt de stadio, ebrietate et choreis et aliis peccatis excidunt a gratia. Deinde adveniente quadagesima ad gratiam Dei per penitentiam non redeunt : et tamen jejunt cum cæteris, fortasse elemosynas majores et crebriores faciunt. Isti currunt sed non in stadio : laborant cum cæteris, sed non coronabuntur cum cæteris. Quare? Quia non currunt in stadio : et opera bona sine charitate non merentur bravium. Doctrina est Apostolica : *Si linguas, inquit, hominum loquar et Angelorum, charitatem autem non habeam, factus sum velut as sonans aut symbalum tinniens.* Quamobrem, auditores, primum omnium id procurare debemus, ut admittamur in stadium : vel si semel admissi, nostra culpa ejecti simus, iterum per penitentiam in curriculum restituarum, quod tamen, cum habuerimus, non id nostris meritis, sed Dei gratiæ tribuere debemus. Nam sicut ingressus in stadium non acquiritur cursu, sed donatur favore et liberalitate principis : ita gratia justificationis non redditur meritis, sed gratis datur. In quo decipiebantur Pelagiani, qui putabant se ingredi posse stadium, et currere, etiam non vocati et admissi. *Gratia, inquit Apostolus, salvati estis per fidem, et hoc non ex vobis, Dei enim donum est :* tamquam si diceret, quod in stadium admissi estis, quod est principium salutis, et tales effecti, ut jam possitis currere, et bravium promereri, non vobis debeatur, sed gratis accepistis : *Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris.* Unde? Num ex operibus iustitiæ, quæ fecimus nos? Nequaquam, sed *Per Spiritum sanctum, qui datus est nobis.* Non intrant stadium, quia currerunt, sed ut currant. Non datur gratia, quia bene operati sumus ; sed ideo datur, ut bene operati possimus. Bonis operibus, inquit D. Augustinus, debetur merces, si fiant : sed gratia, quæ non debetur, præcedit ut fiant.

Estne satis esse in stadio? Non est satis, sed currere necesse habent, qui in stadium intraverunt. Dicitur enim curriculum, quod in eo curratur : et stadium per antithesin,

quod in eo non stetur, et qui forte stare et sedere volunt, statim eliciuntur, ne sint aliis impedimento. Atque hinc apparet error crassissimus Lutheranorum. Quid docet Lutherus? standum ac sedendum in curriculo, docet enim nulla esse opera necessaria, sed esse bene comedendum et bene bibendum, et in utramque aurem dormiendum : et tunc venturos angelos, qui nos in nostris plumis molliter quiescentes sine ulla molestia transferent ab bravium. Sed aliud profecto nos apostolus docet, dum beatitudinem comparat bravio : et nos non solum currere, sed etiam velociter et sine intermissione currere et sudare, et quasi in agone contendere jubet. Itaque, auditores optimi, cum Dei benignitate in stadium admissi simus, statim cursum operum bonorum auspicari debemus : non licet nobis ullo modo torpere vel otari : in stadio sumus, et in triclino, non in pomario, non in conclavi : et qui secus faciunt, non mirum, si justo Dei iudicio excidunt a gratia, ad peccata relabuntur, ac de stadio expelluntur. Illi igitur qui in stadio currunt, omnes currunt, nulli stant aut sedent.

Sed quid sibi vult, quod sequitur, *Sed unus accipit bravium?* Num unus homo dumtaxat salvus erit? Ita prorsus. Unus dumtaxat, nempe Christus, sic enim ipse ait : *Nemo ascendit in caelum, nisi qui descendit de caelo, filius hominis qui est in caelo.* Itaque solus Christus, qui *Exultavit ut gigas ad currendam viam,* solus, inquam, ipse accipit bravium. Sed non idcirco nos excludimur, nec frustra laboramus in currendo, Christus enim pro se et pro nobis accepit bravium. Est enim Christus caput nostrum, et nos membra ejus ; ipse est vitis, et nos palmites. *Unus panis, et unus corpus multi sumus.* Non legis de primis Christianis : *Erat multitudinis credentium cor unum et anima una?* Iste igitur unus, iste Christus unus, in quo nos omnes unum sumus, iste accepit bravium.

Sequitur : *Sic currite, ut comprehendatis.* Hoc est tertium et postremum, quod a nobis exigitur, si beati esse velimus. Non satis est esse in stadio, non satis est currere, sed necesse est bene currere. *Sic currite, ut comprehendatis.* Hoc est, currite ut oportet, recte, celeriter, sine intermissione. Nam ut in proverbio dici solet : « Non coronantur verba sed adverbium ». Facere, non est quod meretur coronam ; sed bene facere : non currere, sed bene currere. Quis est qui bene

currit? Qui recte, celeriter et sine intermissione currit. Recte, hoc est recto cursu, non sicut ebrii, qui occupant totam plateam, et nunc ad unam partem inclinant, nunc ad aliam. Illi non recte currunt, qui non recta intentione in operibus bonis versantur. Venis ad concionem animo proficiendi? Recte curris. Venis animo explorandi, an sint verba Ciceroniana, quæ proferimus? Non recte curris. Versaris in studiis, ut Ecclesie laboranti opem feras? Recte curris. Versaris in studiis, ut fias canonicus, et sumptibus crucifixi in deliciis perfruaris? non recte curris. Doces, concionaris, scribis libros, ut amplifictur gloria Dei, et multi salvi fiant? Bene curris. Hæc eadem facis, ut hominibus placeas, et gloriam propriam quæris? Non recte curris, nec unquam pervenies ad bravium. Itaque dirigendus est cursus, dirigenda intentio : si distorta est, dicendum cum Propheta : *Utinam dirigantur viæ meæ ad custodiendas justificationes tuas.* Deinde celeriter currendum. Non placent Deo homines pigri, tardi, socordes : *Maledictus homo, qui facit opus Dei negligenter.* Cur putatis prohibuisse Deum Hebræis, ne unquam sibi offerent asinos, et primogenitum asini mutarent ove, nisi quod tardum et pigrum sit animal, et displiceat Deo tarditas et pigritia? Cur Deus tam sæpe nos flagellat? Cur tu in itinere verberas equum? quia non diligis eum? Non. Cur igitur? Ut celeriter currat. Ita etiam Deus assidue nos verberat, non quia non diligit ; sed ut ad propositum nobis bravium magis festinemus. « Mala quæ hic nos premunt », inquit Gregorius, « ad Deum ire compellunt. » Videt benignissimus Pater cursum nobis, et cursum velocem esse necessarium : videt hostem humani generis perpetuo spargere ante pedes et oculos nostros varias illecebras, ut in iis colligendis occupati ad bravium non curramus : videt postremo nostram tarditatem esse magnam, nec minorem cupiditatem colligendi, quæ demones offerunt : quid igitur facit? Inveniat flagella, multiplicat verbera, immitit timores periculorum, bellorum, seditionum, immitit ægritudines, tollit occasiones lucrandi, auferit homines charos, filios, fratres, uxores ut hac ratione saltem nos currere faciat viam mandatorum suorum. Et sane magis nos verberibus indigemus, quam multi sibi persuadeant. Cur existimatis Dominum, cum in Jerusalem in die Palmaram intravit asinam, et pullum ejus ascendisse,

nisi ut nostram quasi naturalem et asininam tarditatem designaret? Nam ut sancti pene omnes exponunt, asina illa et pullus ejus Judæos et Paganos significabant, super quos Christus ascendens, et habenis providentiæ suæ gubernans, et calcariibus ac flagello tribulationum feriens, ad cœlestem Jerosolymam perducit. Poterat vero equis vel mulis populos Judæorum et Gentilium designare, sed asinis voluit: ut nos insitæ nobis tarditatis admoneret, nec miraremur si tam sæpe et tam severe nos flagellat. Et vere, auditores, nos tam pigri, tam socordes sumus in spiritualibus bonis, ut non tam asinino, quam testudineo gradu moveri videamur, cum tamen in stadio sumus, et velocissime nobis currendum esset.

Verum non satis est recte et celeriter currere, nisi etiam sine intermissione usque ad bravium in cursu perseveremus. Sic currite, inquit, ut comprehendatis. Nam qui currunt ad aliquod tempus, deinde fatigati subsistunt, nihil omnino comprehendunt. Multi sunt, qui incipiunt bene agere, frequentare sacramenta, abstinere se a flagitiis; sed in medio cursu aliquando parva, aliquando nulla de causa cessant a cursu: opera illa bona intermittunt: et Deus, cui ista infidelitas et inconstantia maxime displicet, eos eiecit de curriculo et aliquando, imo vero frequenter ita obdurari et excæcari permittit, ut nunquam amplius cupiant redire ad stadium, et sempiterno illo præmio, ad quod creati et vocati erant, et quod facile consequi potuissent, summa cum ignominia et confusione priventur. Itaque perseverantia nobis in isto cursu necessaria est. Videmus cœlos quomodo nunquam vel ad momentum a cursu quiescant, et si quiescerent statim mundus totus, nisi aliunde suppleretur defectus, fortasse periret. Cur putatis summum sacerdotem in veteri lege, cum ornatu pontificio incedebat, in extrema veste habuisse mala punicia, quæ in vertice quasi naturalem coronam gerunt, nisi ut intelligeremus, extrema opera, et finem atque exitum coronari, et eos solos salvos futuros, qui perseveraverint usque in finem? Sic igitur currite, ut comprehendatis.

Sed quæret fortasse aliquis, quid est hoc, quod Apostolus loquitur, *Ut comprehendatis?* Potestne aliqua res creata, quæ finita est, comprehendere creatorem, qui est infinitus? Proprie comprehendere, hoc est, totum capere et concludere Deum nemo potest;

sed possumus, tamen eum comprehendere, si comprehendere idem sit quod apprehendere. Itaque beati omnes Deum cognitione et amore apprehendunt, et in eo delectantur, coque fruuntur, satiantur, replentur, non quantum ipse cognosci et amari, satiare, replere et delectatione afficere potest, sed quantum ipsi capere possunt. Quemadmodum enim si dicas alcivi: Vade ad oceanum, et reple amphoram istam aqua maris quantum potes: num intelligis, ut infundat totam aquam maris, ut nihil supersit, quod infundi possit? Non hoc intelligis, quod scis fieri non posse, sed ut infundat tantum, quantum amphora capere potest. Ita quoque nos currimus, ut Deum comprehendamus, eo cor nostrum impleamus, non quantum ipse implere potest, sed quantum vasa cordium nostrorum capere et continere possunt.

Omnis autem qui in agone contendit, ab omnibus se abstinere: et illi quidem, ut corruptibilem coronam accipiant; nos autem incorruptam. Perstat in eadem similitudine, ut nos doceat quid facere debeamus, ut in cursu recto et celeri perseveremus. Quid igitur facere debemus? Id quod faciunt cursores. Quid faciunt cursores? Ab omnibus se abstinere, quæ eos impedire possunt: a fornicatione, quæ debilitat vires: a cibis delicatis, quæ delicatam et teneram carnem efficiunt: a multis vestibus et oneribus, quæ corpus fatigant: a nimio potu, qui mentem, oculos, pedes, totum corpus et animum lædit. Quam egregie putatis currerent christi ad bravium, qui super pedes suos consistere non possunt. Et si bravium est in oriente, ipsi currerent ad occidentem. Ab his igitur omnibus illi se abstinere, et nos quoque ad eorum exemplum abstinere debemus. Ac ne forte tibi hæc nimis molesta et gravia videantur, audi quid dicat: *Et illi quidem, inquit, ut corruptibilem coronam accipiant,* hæc omnia præstant, et tibi durum videbitur id præstare, ut *Incorruptam* et immarcescibilem *Coronam* accipias? Magna profecto et vehementis persuasio, et argumentum, quod in die iudicii tepidos Christianos incredibili pudore et confusione afficiet. Quid? Nonne turpissimum, et homine christiano indignissimum est, ut propter coronam gloriæ sempiternæ, quæ nullo pretio æstimari posset, propter regnum et imperium illud amplissimum, et quod sine fine durabit, et corpus et animam possidentis in summa et æterna fe-

licitate constinet, non velit ad paucos dies in stadio currere, et a fornicatione, ebrietate, choreis et aliis nugis abstinere? Cum Ethnici omnia ista et majora fecerint propter unam coronam ex myrto Veneri consecratam, vel ex oleo consecratam Minervæ, vel ex lauro consecratam Phœbo: qui sunt omnes demones et spiritus Tartarei. Quid illis proderant coronæ ex myrto vel ex lauro, quorum folia post paucos dies arescebant? At tibi numquid proderit corona gloriæ quæ corpus et animam semper virere ac florere facit? Sed si hæc non movent, moveant saltem ista tempora, tam turbulenta et tam periculosa, in quæ incidimus. Ego sane vehementer timeo, ne si pergamus sicut alias solemus bacchanalia celebrare et Deum ad iracundiam tot flagitiis provocare, compleatur tandem nostra malitia, compleatur et ira Domini, et disperdat nos Deus, sicut aliis multis regnis accidisse videmus. Quid enim obsecro perdidit Græciam, nisi illud ipsum quod nos facimus? Erant homines maxime dediti ebrietati, et conviviis ac tripudiis, ut ex orationibus Basilii et Chrysostomi cognosci potest. Deinde non multum solliciti erant de religione, permittebant sectas varias et hæreses crescere, ut lubitum cuique erat, quod magnus Basilii in epistola quadam ad Occidentales, et D. Hieronymus in epistola ad Damasum maxime deplorant. Postremo sedem Romanam, ubi radix et caput est nostræ religionis, non magnificiebant, neque aliud magis optabant, quam romana Ecclesiæ non subesse: quod vel ex eo perspicitur potest, quod toties patriarcham suum Constantinopolitanum, qui initio erat ultimus patriarcharum, primum et universalem patriarcham esse voluerunt. Sed quid fecit Deus? Quia nimis bibebant, permisit ut eis dominarentur Turcæ, qui vinum secundum legem suam execrantur, et vineas succidunt ubi possunt. Quia tripudiis dediti erant, ita severum tyrannum cervicibus eorum imposuit, ut jam gemant sub iugo, et tanto onere oppressi choreas ducere et saltare, nec liceat, nec libeat. Quia de religione non erant solliciti, permisit eos excæcari, et veram fidem ac religionem perdere. Quia postremo Christiano pontifici subiecti esse volebant, subieci eos atrocissimis hostibus Christianæ fidei. Ita cum Græcis actum esse videmus et dolemus. Nolo malum aliquod minari, sed, quæso, non ipsi nobis exitum et ruinam extremam procuremus. Nam Germa-

niam sororem esse Græciæ quantum ad ebrietatem nemo non videt: quicquid inchoatur, vino inchoatur, quicquid finitur, finitur vino: Si aliquem invisit, propinando te salutet, et tu bibendo respondere cogaris. Non sciunt amicos honorare, vel amorem vel benevolentiam ostendere, nisi vocent ad prandium: non sciunt prandere cum amicis, nisi eos ebrios, hoc est, animo mortuos et corpore pene mortuos dimittant. Quæ est hæc infelicitas? Bis aut ter in prandio bibo, et corpore et animo bene valeo. Invitas me ad prandium tuum, certe ut mihi facias rem gratam, et vis ut decies bibam, destruum vinum tuum, et stomachum meum et si non facio indignatis? Intelligamus, quæso, genus quoddam esse stultitiæ, ita amicos honorare velle: discamus sobrietatem parentem esse sanitatis corporis et animi: bibamus ad sitim restringendam, non ad libidinem expandendam; illud scientes, nature parum satis esse, libidini nihil sufficere.

Jam de choreis, sallationibus et aliis illecebris effrænis juventutis nihil est quod dicamus. Quis enim ignorat multos esse, qui Lovanium veniunt, ut doctores flant in Jure, et fiunt doctores in choreis et in gladio? Quam multi sunt, qui cum ad parentes suos redeunt, si quaeratur ab eis, quid Lovanii didicistis? responsuri sunt, si verum dicere velint, didicimus vagari totas noctes per plateas: didicimus districto gladio bellum gerere cum lapidibus; didicimus multa et nova genera chorearum: didicimus uno haustu bibere medium poculum: didicimus pecunias nostras, quæ unum mensem durature erant, una hora consumere. Præclara profecto sapientia. Quam sit hoc malum, et quantorum malorum causa, quis non videt, auditores? Nam si qui versantur in studio sapientiæ, qui tam eruditam et sanctam civitatem inhabitant, qui suis moribus aliis hominibus lucere debent, ita vivunt, quod alios, quæso, facturos speramus? Certe qui hic instituantur, doctores et gubernatores, præfecti ad iudices aliorum locorum erunt: sed quid docere poterunt: nisi quod didicerint? Habeatur, obsecro, habeatur ab iis, quorum interest, magna ratio juventutis, unde salus et incolumitas totius reipublicæ dependet.

Jam de negligentia conservandæ religionis ac de conjunctione cum capite, unde salus membrorum dependet, nihil dico. Multitudo enim hæreticorum, quæ in tota hac regione atque in Flandria potissimum cum Catholicis

impune versatur et augetur in dies, satis torporem, et negligentiam nostram redarguit.

Quare, auditores optimi, Apostolum Paulum audiamus, atque in stadio constituti abstinemus nos ab omnibus, quæ a cursu nos impedire possunt. Quid magnum esset si semel nos etiam unum miraculum faceremus; et quo tempore alii scelestissime et corruptissime vivunt, eo nos optime et sanctissime viveremus? Polliceor vobis nos Deo rem gratissimam, nobis utilissimam, et toti patriæ salutarem effecturos, si ad iram omnipotentis Dei placandam, et eum toti regionis reconciliandum offeramus ei sacrificium trium sequentium hebdomadarum,

ita ut bacchanaliorum obliiti unusquisque se domi confineat, nulli videantur homines larvati vel personati, nulla exerceantur triputia, nulla celebrentur sumptuosa convivia, nullus inveniatur ebrius: faciamus quod Ecclesia docet, quæ hodie peccatum primi hominis ad memoriam revocat, et lætis canticis infermissis, vesteque lugubri assumpta, et nos ad luctum et penitentiam exhortatur: hoc est, paremus nos ad quadragesimam, expiemus confusione et lacrymis præterita peccata, ut cum fructu et utilitate postea jejunemus. Quod ut faciamus præstet nobis Jesus Christus, qui est benedictus in sæcula. Amen.

CONCIO XVII.

DE EADEM DOMINICA

THEMA

Simile est regnum celorum homini patrifamilias, qui exiit primo mane conducere operarios in vineam suam. *Matth. xx, v. 1.*

SYNOPSIS.

Difficultas sensus hujus parabolici ex Origenis judicio dimittitur. Scopus et finis hujus parabolæ investigatur, qui eo tendit, ut intelligamus singulare Dei donum esse, quod gratia et Evangelii, et non legis veteris et Prophetarum temporibus vocati sumus. Patrifamilias iste diligens, justus et liberalis fuisse ostenditur; qui est Deus ipse, ut qui tres diversas alit familias, unam filiorum in cælo: alteram liberorum in terris; tertiam mancipiorum in pistrino gehennæ. Quomodo Deus in sacris literis dicatur exire. Vineam esse Ecclesiam; operarios vero prælatos et doctores demonstratur, eorumque officium et dignitas asseritur. Denarius est ipsa felicitas, sive ipse Dei Filius (qui accommodate denario comparatur), per beatificam visionem possessus. Per quinque exitus quinque mundi ætates designari, quæ omnes unius diei spatio definiuntur a Deo, ut qui, cum sit æternus, tempus nobis visum longissimum, brevissimum æstimet. Qui operarii in singulis ætatibus ad quam devoluti sumus ultimam, conducti fuerint. Quomodo e foro ad vineam eundem sit, ubi mundus elegantissime munditiam comparatur, quarum mercatura puerili ranarum piscationi similissima; ex quibus nos patrifamilias increpando evocat.

Absoluta truncatione de vocatione ad laborem, in secunda parte agit de vocatione ad mercendam. Christus fidelis et prudens est procura-

tor, nescius decipere, nescius decipi; cur a novissimis mercedem persolvendo incipiat. Beatitudinis denarium licet singuli operarii accipiant, diverso tamen felicitatis gradu possidere Josinianum probatur, nam quilibet pro sua capacitate sine murmuratione accipit. Operarii novi Testamenti operarii veteris anteponuntur, quia eorum sunt præstantiora merita; nam etsi hi plus laboraverint, minus tamen quam nostri, utpote quibus copiosior Spiritus sancti gratia communicata, effecerunt: quod figura duorum, qui racemum ex Palæstina ad Moysen tulerunt, aperte demonstratur. Coronidem addit eorum, qui in vinea Domini vocati otio indulgent, increpatio, qui accipitribus assimilantur, cum multi sapienter ignari fecundis gallinis similes fiant.

Quæ nobis hodie ab Ecclesia Catholica proponitur Evangelica similitudo, auditores optimi, eam ita reconditam abstrusam esse vir doctissimus Origenes judicavit, ut ad eam pro dignitate explicandam ipsum Dei Filium, qui auctor ejus fuit, necessarium esse constanter assereret. Nos enim tametsi Christi sensum, ut apostolus loquitur, habeamus: tamen ita ab hujus parabolæ sublimitate ac profunditate abesse existimavit, ut solum pauca quedam de ea supplicari, et ea dicere atque in medium adferre possimus. Denique propter hanc unam parabolam de Domino ac servatore nostro prophetam cecinisse affirmat; *Inclinabo in parabolam aurem meam, aperiam in psalterio propositionem*